

НЕООСМАНИЗАМ У ДОМАЋОЈ ЈАВНОСТИ

*И многи од оних који су изложени деловању
неоосманизма имају своје разлоге да не покажу
да је реч управо о неоосманизму.*

Дарко Танасковић

Сажетак: Прошао је непун век и по од повлачења Османлија из Београда, праћеног обновом српске државности и постепеним ширењем територија Србије и Црне Горе на рачун посрнуле османске империје. То, за историју кратко време, обележило је више фаза српско-турских односа, од којих најновију представља изненадно спуштање Турске („као падобраном“, запажа део западних дипломата на Балкану) са полица историјских библиотека и архива у савремену реалност некадашњих османских земаља. Овај рад бави се односом науке и медија посматраним кроз призму реакција и одсуства реакција на појам неоосманизма, који у научну, али и у ширу јавну сферу српског говорног простора уводи професор Дарко Танасковић.

Кључне речи: историја српско-турских односа, савремена реалност, наука и медији, неоосманизам.

1. Увод

Рекло би се да је научни приступ периоду османске теократије на српском језичком простору прилично дуго био жртва „политичких тренутака“ (питање је да ли је то икада престајао да буде), па чак и интелектуалног немара. Тако је, још двадесетих година прошлог века, др Тихомир Ћорђевић поставио питање: „Шта је и колико урађено на проучавању Турака, који су нашом земљом кроз векове владали и задуго јој давали карактер какав није имала до њиховог доласка [...]?”¹

Питањем османске владавине нашим крајевима, на научно прихватљив начин, међу првима се бави утемељивач југословенске научне оријенталистике, проф. др Фехим Бајрактаревић, који овај период дели на три раздобља, „разложно уочавајући у сваком од њих низ значајних особености и дајући више тачних и прецизних запажања и закључака о међусобном утицају две

¹ Игњат Шланг, 2006, *Јевреји у Београду*, Нови Сад: Нисад, IX

културе“.² Наиме, прво и најдуже раздобље османске власти, које почиње крајем 14. века, карактерише потпуна турска управа обележена ширењем ислама и великим утицајем Турака на материјалну, социјалну и правну страну живота, а потом и на културу, књижевност и музику. Ову фазу прекида пропадање и постепено повлачење Турака, које траје све до Првог светског рата, када балканске државе које су стекле самосталност, преживљавају културну револуцију и све више се окрећу Западу, настојећи да избришу до тада постојеће турске трагове. Др Бајрактаревић истиче да је и у то време турско-исламски утицај био веома јак и да се осећао код балканских муслимана „који нису били турске расе“, те да су муслимани у БиХ, и након аустроугарске окупације, па чак и почетком прошлог века, у духовном смислу били окренути готово искључиво Турској. Последње и најкраће раздобље представља период од свега неколико година након рата. У овој фази, закључује Бајрактаревић, нема директног турског утицаја. Наиме, и сама Турска, сада реформирана, лаицистичка и сведена у етничке оквире, окреће се Западу.

Османско царство, као још увек актуелна тема од цивилизацијског значаја, што превасходно због живог наслеђа на територијама које су некада улазиле у његов састав оно свакако јесте, захтева пуну интелектуалну одговорност и приступ ослобођен стега тог наслеђа које је надживело империју која га је произвела. Свесни тога, придружујемо се анализи односа науке и медија као тематској области овог скупа, коју смо препознали као адекватан оквир за јавно разматрање сопствене запитаности над њиховом упадљивом дисхармонијом у односу на теме османске прошлости и турске спољнополитичке садашњости.

2. Ататурк и карађорђевићи – нова фаза односа

Нестанак османске и рађање турске националне државе догодили су се у првим годинама првог јужнословенског експеримента. „Kako je tadašnja Jugoslavija imala dosta turskog i muslimanskog življa s izuzetnom pažnjom praćene su reforme koje je tako žarko i s entuzijazmom sprovodio Ataturk.“ Нарочито јако интересовање југословенске јавности за актуелности у Турској, али и за личност Мустафе Кемала, јавља се „posle uspostavljanja prijateljskih i diplomatskih odnosa između dve zemlje 28. oktobra 1925. godine, zatim posle održavanja prve Balkanske konferencije oktobra 1930. i druge u Istanbulu 1931. godine, kada je došlo do novih turskih pokušaja političkog zbližavanja sa Jugoslavijom, i uoči prve zvanične posete kralja Aleksandra Turskoj 4. Oktobra 1933. godine.“³

У тој по свему новој ситуацији, односи Мустафе Кемала и краља Александра наликовали су односима двојице државника чије нације, у најмању руку,

² Andjelka Mitrović, 1996, *Naučno delo Fehima Bajratkarevića*, Beograd: Filološki fakultet, 150-151.

³ Mirjana Teodosijević, 1998, *Mustafa Kemal Ataturk u jugoslovenskoj javnosti*, Beograd: Nea, 14.

нису имале историјских додира. Сведоче чињенице да је „*u Kraljevini Jugoslaviji objavljeno više monografija o Ataturku nego u mnogim drugim evropskim zemljama*“⁴, затим написи њихових савременика, те преписка самог Ататурка и краљевског дома Карађорђевића, која својом присношћу и изразима – како се истицало – братске љубави донекле превазилази оквире дипломатског и службеног.⁵ У прилог томе стоји и Ататурков говор одржан у Бурси, који је јануара 1923. године, у оквиру рукописаног поверљивог извештаја, Министарству спољних послова у Београду упутио југословенски делегат из Цариграда:

„Та Југославија постала је једна јака држава на Балкану, и Срби су имали право да створе једну такву државу, јер су то и на делу показали. Познато је да су Аустрија и Мађарска напале Србију, упутивши против ње готово толико војске колико је она имала становника. Према оним огромним армијама, овај мали народ заузео је мушки став. Sukobio se, i svuda, na svim tačkama, gde je raspolagao približno istim snagama svoje je neprijatelje stalno pobeđivao, nanoseći im sramotu. Onamo pak gde mu je bilo nemoguće odolevati navali neprijateljskoj on je se, stopu po stopu povlačio, tako da je bio primoran napustiti celu svoju zemlju i ostaviti je neprijatelju. Ova vojska, koju su sastavljali sinovi srpskoga naroda kao i oni državnici i velikani koji su upravljali sudbinom Naroda, time niukoliko nisu bili obeshrabreni i obeznadeždeni. I sada čak kad im ni pedlja zemlje nije ostalo u rukama oni su rekli: 'Hoćemo da ostanemo jedan častan narod!' I ostali su. Eto, posledice te rešenosti je to što danas vidimo mesto малене Србије велику Југославију.“⁶

Ипак, за мање од двадесет година више није било ни „краља ујединитеља“, ни „оца Турака“. Дисконтинуитети настали њиховим смртима поставили су изазове опстанка пред њихове творевине. Прва фаза Турске без Ататурка делимично се поклапа с почетком другог јужнословенског експеримента. Време ће показати да ће и дисолуције оба ова система имати не само подударности у времену већ и заједничке елементе.

3. Турчин – од дежурног кривца до радо виђеног госта

Тај обрт у званичним српско-турским односима, ипак, није потиснуо континуитет специфичних осећања према Турцима као константу српске историје (али и историја других народа са искуствима османских освајања) од 14. до краја 20. века. У овом дугом периоду, кроз бројне промене које су у њему настајале, а од којих су многе имале апокалиптичан лик, та осећања кретала су се од страха до низа афективних доживљаја непријатеља, или, барем, живе успомене на њега.

На почецима турског продора на запад и постепеног освајања византијских територија које ће, под барјаком Османове династије, исходити

⁴ исто, 11.

⁵ исто, 7.

⁶ исто, 17-29.

потпуним уништењем Византије и покорвањем хришћана у југоисточној Европи, страх од Турака природно је потицао од забринутости хришћанских елита за опстанак државног и друштвеног поретка њихових земаља.⁷ Како је Османско царство муњевитом брзином од претње постајало стварност, а Срби и Бугари, као и Византинци, поданици турског султана, страх више није настајао на претпоставци о томе шта би се могло догодити, већ његов извор постаје живо искуство које ће бележити знани и незнани, попут анонимног српског писца из друге половине 14. века који говори о „богомрским Исмаилћанима“ који „као пчеле просуше се, и сву земљу нашу протрчаше“, те како „не би зло које не створише“.⁸

Као резултат историјске трауме српског националног бића отпочеле падом његове средњовековне државе, Турчин је и након ослобођења и обнове српске државности, чак и у временима када није био водећи учесник великих превирања, у народној свести остао главни кривац и симбол несреће, па и неморала („у Турчина вере нема“), док је, како примећује и турски аналитичар Семих Идиз, ослобађање од Турака и даље један од главних елемената школских програма историје (и то, не само на Балкану, већ и на „муслиманском Блиском истоку“).⁹

Ипак, нешто се променило. На последњој смени векова, Турчин се са полица историјских архива и библиотека спустио („као падобраном“, запажа део западних дипломата на Балкану) у савремену реалност некадашњих османских земаља, поставши чест, а убрзо и редован чинилац различитих садржаја, од информативних до забавних. Штавише, постао је радо виђен гост и домаћин коме се радо иде (према Ахмету Сухи Умару, бившем амбасадору Републике Турске у Београду, у Турској годишње летује 180 хиљада српских туриста¹⁰). Талас турске робе на тржишту и производа турске масовне културе (у чему предњаче телевизијске серије) праћен је присуством политичког врха из Анкаре у информативним програмима, чак и онда када она не борави у посети нама и када не говори о нама.

⁷ исто

⁸ „Један од првих у хришћанском свету који је не само правовремено схватио опасност од Турака и који је антиципирао разлоге турског напредовања него и један од ретких који је правилно проценио њихову фаталност, како по Византијско царство тако и по остале хришћанске земље, био је византијски научник и политичар Теодор Метохит. У првој четвртини 14. века испод његовог пера изашао је веома занимљив спис, заправо особени теоријски политички трактат под насловом *О Скитима*, у којем је забринутост над византијском сутрашњицом прерасла у својеврсно предсказање. Критикујући своје сународнике због неслоге, раскоши и погрешног верског живота, Метохит је нарочито истрајавао на предностима пасторалног номадског варварства као изворишта оне елементарне снаге, која је, у случају Османлија нарочито, подстицала силовит успон.“ (Александар Фотић (приредио), *Приватни живот у српским земљама у освит новог доба*, Клио, Београд, 2005, 508)

⁹ исто, 508-509.

¹⁰ İdiz Semih, *Davutoğlu sözlerini daha dikkatli seçmeli*. Milliyet, 7.10.2009. Доступно на: <http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1136338&AuthorID=76&b=Davutoglu%20sozlerini%20daha%20dikkatli%20secmeli&a=Semih%20Idiz> [11. 10. 2011].

„У последњих десет година у иностранство је продато 65 телевизијских серија, што је филмској индустрији донело више од 50 милиона долара, преносе локални медији. Турски глумци су већ препознатљиви у многим земљама у региону, а разгледнице из Истанбула које се појављују у серијама привукле су, како се оцењује, многе стране туристе у град на Босфору.

Турске серије су веома популарне и у државама које су настале после распада југословенске федерације, укључујући и Србију. ТВ серије су велика комерцијална прилика за Турску. То је новитет за публику (у земљи и иностранству) која је досад навикла да гледа само садржаје из америчке и латиноамеричке ТВ продукције, каже Изет Пинту из компаније за филмску дистрибуцију 'Глобал Ејџенси'.¹¹

4. Неоосманизам и политичка коректност

Да је повратак Турске на Балкан само последица напретка средстава комуникације развијена на бази снаге и дубине оријенталне компоненте културног идентитета народа на бившем османском простору, заправо, да је тако нешто могуће, могуће би било и посматрати га без његове политичке компоненте (као главне).¹² Ипак, развој (дневно)политичке ситуације, као и тип, степен присуства и улога Турске на простору коме тешко да се може негирати већ помињани континуитет различитих облика туркофобије, а који тешко да могу промаћи и најповршнијем кориснику средстава информисања, не оставља простор ни негирању овог обрта као таквог, нити његовог историјског предзнака.

Као најконкретнији резултат научног разматрања новог тренда, коме медији, као мање или више свакој појави, углавном приступају дескриптивно, јавила се књига проф. др Дарка Танасковића *Неоосманизам: Доктрина и спољнополитичка пракса* (Службени гласник, Београд; Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2010). Указујући на ново, или откривено лице турске дипломатије, аутор основу грађе не црпи из сопственог искуства и утисака (иако они дају посебан тон овој књизи), већ полази од њеног примарног извора – *Стратегијске дубине*, обимног програмског дела Ахмета Давутоглуа, министра спољних послова Турске (Ahmet Davutoğlu, *Stratejik derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu*. Küre Yayınları, 2001).

Речју рецензента проф. др Ненада Кецмановића, *Неоосманизам* је сажета, темељна и заокружена анализа Давутолуовог дела из кога је настала „оперативна платформа с којом по нашим крајевима, из мјесеца у мјесец, дефилију

¹¹ *Pritisak iz Ankare*, Вечерње новости, 27.05.2009. Доступно на: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.239.html:241082-Pritisak-iz-Ankare> [03. 11. 2011].

¹² *Турске серије освојиле Балкан, зарада 50 милиона долара*, Политика, 10.08.2011. Доступно на: <http://www.politika.rs/rubrike/kultura-i-zabava/Turske-serije-osvojile-Balkan-zarada-50-miliona-dolara.sr.html> [11. 08 2011].

предсједник Гул, премијер Ердоган и, понајвише, сам министар Давутоглу.“ У том смислу, *Неоосманизму* превасходно ваља приступати као темељном приказу *Стратегијске дубине*, а нипошто као субјективној анализи спољне политике Турске, што ће се професору Танасковићу, видећемо касније, спочитавати уз неосновано приписивање зле намере. „Аутор нам,“ наставља др Кеџмановић, „открива да турска дипломатија има више лица (кемалистичко, исламистичко, пантуркистичко и сл.) иза којих се увијек скрива неоосманизам – империјална носталгија у комбинацији с крајњим прагматизмом. Отуда толике збуњујуће контроверзе: главни амерички савезник у региону који је прихватио руски енергетски ‘Јужни ток’, горљиви претендент на чланство у ЕУ који безобзирно гуши права курдске мањине, једини пријатељ Израела у муслиманском свијету који шири руке према Техерану... Танасковић објашњава и због чега на све то ћуте и Вашингтон и Москва, као и Брисел и Пекинг, а српске политичаре у Београду и Бањалуци упозорава да агресивне турске иницијативе можда и не треба априори одбијати, али свакако треба водити рачуна о њиховој политичкој позадини.“

Циљ овог рада није продубљивање већ понуђених одговора на питања о природи и садржају појма неоосманизма, већ ослушкивање еха који ствара тај последњи у низу „нео- -изама“ изговорених на српском језичком простору. Ипак, сматрамо нужним да овде подсетимо на појмовно одређење овог феномена које даје Дарко Танасковић: „Термин *неоосманизам* (*Yeni Osmanlılık*), који су у турски политички речник увели критичари ове идеолошке оријентације, углавном с радикалне (интер)националистичке, комунистичке левнице и заточници чистог кемализма, полако постаје стабилна одредница у структури савременог социолошког, политиколошког и културолошког појмовника. [...] Под неоосманизмом се подразумева комплексна макроидеолошка платформа према којој данашња Турска, као његова легитимна цивилизацијска наследница, треба да реафирмише целокупно духовно, културно и политичко наслеђе Османског царства како би у прерасподели светске моћи и утицаја, која је у току, обезбедила и делотворно играла улогу једног од глобално значајних међународних чинилаца.“¹³

Танасковићевом *Неоосманизму* се, с аспекта циља, може приступати и као упозорењу. Ипак, не толико поједностављено, а нарочито не политички (зло)употребљиво, колико би то одговарало онима чију реакцију је изазвао. Аутор, наиме, читаоца уводи у тему подсећајући да се човек „са знаковима

¹³ Та често помињана оријентална компонента се, уз неминовно мешање са културним садржајима других провенијенција, без сваке сумње одржала и у постосманско доба и не представља никакву новост, а камоли сензацију. Ипак, језичко наслеђе, музички, гастрономски и други афинитети, а неретко и начин размишљања, поглед на свет и много шта друго из османског културног пртљага најчешће не живи своју постосманску фазу с турском или исламском легитимацијом. Кафа, јогурт, бурек, турцизми и *ала турка* поп-фолк песме, једу се и пију, говоре и певају, тек потребе и/или задовољства ради, као што љубитељи *Мекдоналдса* или *Бургеркинга* приступају својим вишеспратним пљескавицама без размишљања о пореклу ланаца брзе хране и свом цивилизацијском месту у њима.

епохалног мењања суочава свакодневно, у ходу, и животно их превазилази, а душевно прихвата, постепено се навикавајући на прилике и односе који би му се још сасвим недавно чинили незамисливи.¹⁴ Танасковић даље напомиње да „Човек или народ који се помири с ограниченошћу властитих сазнајних и делатних моћи, а та ограниченост је, иначе, сасвим стварна, и пасивно се препусти да га струја носи, доживеће да њиме управљају други, они који су се потрудили да до највеће могуће мере размакну међе те ограничености и остваре утицај на токове догађаја и промена.“¹⁵ На крају уводног дела, карактера, у највећој мери општег или, чак, универзалног, најављујући анализу неоосманизма као једне релевантне идеолошке и практичнополитичке варијанте цивилизацијског сучељавања, аутор као потребу и жељу наглашава да то сучељавање „у најопштијем интересу, постане истински дијалогско.“¹⁶

Не може се рећи да је Танасковићев рад прошао незапажено на српској медијској сцени. Опет, као и у случају самих елемената појачаног присуства Турске последњих година, тешко да се може говорити о интересовању и ангажовању медија које би ишло даље од површног испитивања и преношења. Тако је аутор, као чест саговорник новина и телевизија, углавном бивао у ситуацији да одговара на питања већ обрађена у *Неоосманизму*, док су трагови утицаја ове научне анализе на новинске вести и анализе догађаја чији је Турска покретач и/или главни актер једва видљиви.

Овај закључак темељимо на чињеници да извештавајући како о променама унутар Турске, тако о њеном политичком, економском, културном или војном ангажовању изван сопствених граница, најутицајнији српски медији углавном не третирају неоосманистичко становиште као постојеће. Штавише, могло би се рећи да научни третман неоосманизма готово не представља фактор у анализи вести и догађаја. Да ли је реч о немару или (ауто)цензури? Професор Танасковић је понудио одговор.

Приликом гостовања у емисији *Питања и одговори* јагодинске телевизије Палма Плус јула 2010. године, Танасковић је, изражавајући жаљење због чињенице да представља једног од ретких интелектуалаца заинтересованих за дату проблематику, рекао да узрок „непопуларности“ неоосманизма као теме, заправо, лежи у чињеници да је он већ веома дуго „вишеструко политички некоректна тема“, те да „политичка коректност често захвата и сферу академске коректности, што никада не би смело да буде“ односно, да се наука „повија под ударима те задате политичке коректности. Једна од особина неоосманизма као сложене макроидеологије савремене Турске, а ја мислим, у континуитету и једног приступа свету Турске, још од времена Османског царства, јесте то да је изразито кетмански пројекат. Наиме, нико нема довољно разлога да говори о неоосманизму озбиљније, да га проучи целовитије и

¹⁴ Дарко Танасковић, 2010, *Неоосманизам: Доктрина и спољнополитичка пракса*, Београд: Службени гласник; Бања Лука: Службени гласник Републике Српске, 8-10.

¹⁵ исто, 5.

¹⁶ исто

да о томе, евентуално, нешто напише. [...] Зашто? Зато што је у природи неоосманизма да прикрива своје намере, односно, нико ко је неоосманиста неће тврдити да је то, јер би му то спречавало реализовање саме идеје неоосманизма у нормалним координатама савременог света. Дакле, поједностављено речено, сами Турци немају никаквог разлога да много говоре и пишу о неоосманизму – они то раде. Они који их у свету подржавају, такође немају интерес да се види како они подржавају један неоосманистички пројекат, па се ни они тиме не баве. Оно што је најинтересантније, [...] и многи од оних који су изложени деловању неоосманизма имају своје разлоге да не покажу да је реч управо о неоосманизму, већ о нечему другом, било због сопствене јавности или из неких других разлога. [...] Нисам нашао ниједну целовитију студију посвећену овом феномену, који је иначе присутан, и то наглашено присутан, последњих двадесетак година, а ендемски, понорнички присутан у Турској још практично одмах десет година после Ататуркове револуције.”

Лако доступна научна анализа турске спољне политике и њено одређење као неоосманске, а тиме нужно и неоимперијалне, нарочито имајући у виду разматрање њених аспирација према Балкану, ипак, није остала без одговора политички заинтересоване стране. Медији су их пренели. Углавном толико.

Међу првима је реаговао бивши амбасадор Републике Турске у Београду Ахмет Суха Умар. У интервјуу листу *Политика*, септембра 2010. године, под насловом *Србију не треба притискати*¹⁷, Ахмет-беј на самом почетку истиче да је „овај регион био срце Отоманске империје“, а затим каже: „Неки људи сада причају о ‘неоосманизму’, што је смешно. Немамо такве намере, али нам је потребно да овај регион живи у миру и стабилности после три златна, мирна периода: римске империје, Отоманског царства и Титове Југославије. Данас је ово друго време. Сада је ред на Европску унију.“ (Пот)питања попут: Да ли знате који то људи причају те „смешне ствари“? ... С каквим компетенцијама? ... Колико их је? ... С којим циљем они то чине? ... изостала су. Изостало је и питање о аспектима који наведена три периода чине „златним“, како их је амбасадор олако оквалификовао, или, можда, пука примедба да изрицање таквих квалификација о османском периоду, у многим центрима од Балкана до Блиског истока (како у Београду, тако и у Дамаску или Бејруту), захтева барем један научни рад, а да се у оквиру новинског интервјуа могу схватити једино као политичка провокација.

Наследник Сухе Умара, Али Риза Чолак, био је речитији, мада се у интервјуу јуна 2011. године *Политика* прва дотакла неоосманизма, истина, поново без помињања самог термина¹⁸. На констатацију: „Постоји много изјава турских политичара које уносе велики шум у односе Србије и Турске. Познате су изјаве министра спољних послова Ахмета Давутоглуа, па чак и његова

¹⁷ исто, 7.

¹⁸ Интервју: Ахмед Суха Умар, амбасадор Турске у Београду, *Политика*, 11.09.2010. Доступно на: <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Srbiju-ne-treba-pritiskati.sr.html> [3.11.2011]

књига 'Стратешка дубина', која у Србији није преведена, носи османске идеје од којих Србија зазире.", амбасадор је одговорио питањем: „Шта је то османизам? Како ви схватате османизам?“ *Политика* појашњава: „Зар није логично да су то реминисценције на Отоманску империју од које су Срби имали много невоља“, на шта његова екселенција настоји да подучи: „Османско царство је трајало 600 година, на почетку је било ратовања да би се проширило и на крају га је било,, када се империја осипала. Али 350 година су све нације унутар империје заједно живеле. И није било у питању ропство под Турцима, нису то биле ни колоније, већ провинције Османског царства. Они су били само народи унутар царства који су давали и свој допринос. На пример, Србија је изнедрила најуспешнијег великог везира, да споменемо да је шест султанија – мајки шесторице султана било из Србије.“ *Политика* се опет не да: „Али Срби су имали свој национални идентитет и пре Отоманског царства.“ Амбасадор завршава „час“: „Наравно. У доба сумрака царевине већ су широм Европе ојачали национални покрети за ослобођење. А када градите националну државу и национални идентитет, онда вам је потребан непријатељ. И избор логично пада на оног који влада. Тако је Турској додељена улога непријатеља око кога се градило национално јединство.“ Од *Политике*, која очигледно није била у прилици да се позове на анализу неоосманизма Дарка Танасковића, није се могло очекивати ни да се послужи речима професора Ненада Кеџмановића, који у рецензији Танасковићевој књизи подсећа „да се у српској народној перцепцији биографија Мехмед-паше Соколовића прије везује за 'данак у крви' него за блиставу великовезирску каријеру једног сународника.“ Исто тако, изостало је и питање о непријатељу Турске око кога се градило национално јединство у време Ататуркове револуције, као такође националног пројекта, који је, у најдиректнијем смислу, дошао главе „нашој заједничкој кући“ – Османском царству.

Коначно, реакције на *Неоосманизам* Дарка Танасковића пристигле из „турског табора“ не могу се по жестини мерити с реакцијама на домаћем терену. На свечаности одржаној поводом оснивања Института за истраживање геноцида и злочина на Интернационалном универзитету у Новом Пазару (18.04.2011), директор овог института проф. др Адмир Муратовић, у свом иначе контроверзном излагању изговорио је и следеће: „Од Дантеове комедије пакла, Гобиновог есеја о неједнакости раса, Мајна Кампфа Адолфа Хитлера, Његошевог Горског вијенца, Гарашаниновог Начертанија, Хомогене Србије, Андрићеве На Дрини ћуприје, Кустуричиног Каменграда, Ћосићевог Српског питања у 20. веку, Црне бајке Радована Караџића, Младићевог пчеларства, Танасковићевог Неоосманизма, дугачак је списак оних који су у име науке, вјере, идеологије, умјетности, слободе говора, такозваног историјског права, планирали, подстрекивали, извршавали, правдали злочине над другима, само зато што су имали другачија имена и на другачији начин се Богу молити.“ Много разнородних питања покренуо је професор Муратовић овим библиографски не баш педантним набрајањем. Ми ћемо се, овом приликом,

задржати на једном. После необразложеног одбацивања Танасковићевих закључака од стране турских амбасадора, те након што их је Бајро Омерагић, народни посланик у Скупштини Републике Србије и председник парламентарне групе пријатељства са турским парламентом, у емисији *Да, можда, не* Радио-телевизије Србије септембра 2010. оценио као комерцијални подухват аутора, уследило је сврставање *Неоосманизма* на – ионако више него споран – списак „геноцидних штива“. **На делу, дакле, није само медијско игнорисање науке, већ и игнорисање политичке (политикантске?) злоупотребе научног мишљења.** Како др Муратовић, који, можда случајно, беше заборавио питање јерменског искуства из друге деценије прошлог века, образлаже своје тврдње јавност тешко да ће бити у прилици да сазна.

На истом скупу, на активности професора Танасковића, мада без директног дотицања *Неоосманизма*, осврнуо се и београдски адвокат Драгољуб Тодоровић. Пошто је изложио своје виђење рата у Босни, Тодоровић се, кроз призму тог и сродних догађаја, дотакао актуелне медијске ситуације у Србији, оценивши је као катастрофалну и закључивши да су листови *Политика* и *Вечерње новости* гори од таблоида. „Тамо пише и Танасковић, и неки Феђа Димовић, и неки Ђурковић... То је стравично шта се пише! Та реторика националистичка превазилази Милошевићево време!“ На чему конкретно Тодоровић темељи своју оцену и како види улогу Дарка Танасковића, као и у случају његових претходника, тешко да ћемо сазнати.

Могли бисмо да наставимо овај низ примера јавног реаговања, а нарочито зачуђујућег одсуства реакција на једно прилично усамљено бављење лицем и лицима промена које су опхрвале Турску и које настављају трасирање новог пута њене спољнополитичке праксе. Турска, то јест, оно што се развило под именом и симболима Ататуркове творевине, дневно обезбеђује и ту врсту континуитета. Покушали смо да предочимо принцип по коме се медији на српском говорном простору односе према том континуитету и његовом научном разматрању. Надамо се да однос према ономе што неки у Турској и ван ње, укључујући професора Танасковића, називају неоосманизмом неће задуго остати предмет и академског занемаривања већине, превасходно у оријенталистици, и неакадемског негирања, превасходно у политици, или да ће барем однос ових категорија према политичком деловању Турске бити предмет неког новог научног посматрања.

Литература

- Интервју: Ахмед Суха Умар, амбасадор Турске у Београду, Политика, 11.09.2010. Доступно на: <http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Srbiju-ne-treba-pritiskati.sr.html> [3.11.2011]
- Интервју: Али Риза Чолак, амбасадор Турске у Београду, Политика, 22.06.2011. Доступно на: <http://www.politika.rs/rubrike/Politika/Problemi-izmedju-muftija-nisu-jedini-problem-Sandzaka.sr.html> [3.11.2011]

- Mitrović, Anđelka. 1996. *Naučno delo Fehima Bajratkarevića*. Beograd: Filološki fakultet.
- Pritisak iz Ankare*, Вечерње новости, 27.05.2009. Доступно на: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.239.html:241082-Pritisak-iz-Ankare> [03. 11. 2011].
- Фотић, Александар (приредио). 2005. *Приватни живот у српским земљама у освит новог доба*, Београд: Клио
- Semih, İdiz. *Davutoğlu sözlerini daha dikkatli seçmeli*. *Milliyet*, 7.10.2009.
- Танасковић, Дарко. 2010. *Неоосманизам: Доктрина и спољнополитичка пракса*. Београд: Службени гласник; Бања Лука: Службени гласник Републике Српске.
- Teodosijević, Mirjana. 1998. *Mustafa Kemal Atatürk u jugoslovenskoj javnosti*. Beograd: Nea.
- Турске серије освојиле Балкан, зарада 50 милиона долара*, Политика, 10.08.2011. Доступно на: <http://www.politika.rs/rubrike/kultura-i-zabava/Turske-serije-osvojile-Balkan-zarada-50-miliona-dolara.sr.html> [11. 08 2011].
- Шланг, Игњат. 2006. *Јевреји у Београду*. Нови Сад: Нисад.

Radosav Mikić

NEO-OTTOMANISM IN SERBIAN SPEAKING PUBLIC

Summary: Almost a century and a half has passed since the withdrawal of the Ottomans from Belgrade, followed by the renewal of the Serbian state and the gradual expansion of the territories of Serbia and Montenegro at the expense of the tottering Turkish Empire. During this time, short from the historical perspective, Serbian-Turkish relations passed through several phases, the newest of them being Turkey's descent (or 'parachuting', which is the view of some western diplomats in the Balkans) from the shelves of historical libraries and archives straight into the modern reality of one-time Ottoman territories. This paper deals with the relationship of science and the media viewed through the prism of the presence or absence of reactions to the notion of Neo-Ottomanism, introduced not only into the academic, but also into the broader Serbian public communication sphere by professor Darko Tanaskovic.